

Paweł Lesiński

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

pawel.lesinski@umcs.pl

Sprawozdanie z Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej
„Postulat władzy racjonalnej w wybranych nurtach myśli
politycznej i prawnej”, poświęconej pamięci
prof. dr. hab. Jana Malarczyka, Lublin, 17 maja 2017 r.

*Report of National Scientific Conference “The Demand
of Rational Authority in the Selected Examples of Legal
and Political Thought” Devoted to the Memory
of Professor Jan Malarczyk, Lublin, May 17th, 2017*

17 maja 2017 r. na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie odbyła się Ogólnopolska Konferencja Naukowa pt. „Postulat władzy racjonalnej w wybranych nurtach myśli politycznej i prawnej”, poświęcona pamięci prof. dr. hab. Jana Malarczyka. Konferencja została zorganizowana przez Katedrę Doktryn Politycznych i Prawnych wraz z Kołem Naukowym Doktryn Politycznych i Prawnych Wydziału Prawa i Administracji UMCS. Oprócz przedstawicieli UMCS w obradach uczestniczyli również referenci z Uniwersytetu Warszawskiego, Uniwersytetu Rzeszowskiego, Uniwersytetu Łódzkiego oraz Uniwersytetu Technologiczno-Humanistycznego im. Kazimierza Pułaskiego w Radomiu. Zgodnie z tematyką konferencji wystąpienia referentów skupiły się na szeroko rozumianej idei władzy racjonalnej, począwszy od jej pojmowania przez myśl starożytną, a na czasach współczesnych kończąc.

Po otwarciu konferencji przez dr. hab. Andrzeja Wrzyszcza, prof. nadzw., Prodziekana WPiA UMCS, oraz prof. dr. hab. Leszka Leszczyńskiego, Kierownika Instytutu Historii i Teorii Państwa i Prawa, głos zabrał prof. dr hab. Lech Dubel, Kierownik Katedry Doktryn Politycznych i Prawnych, który w krótkim wprowadzeniu przedstawił uczestnikom obrad sylwetkę prof. dr. hab. Jana Malarczyka, pełniącego funkcję dziekana WPiA UMCS w latach 1972–1981 oraz wieloletniego Kierownika Zakładu Historii Doktryn Politycznych i Prawnych.

Część merytoryczną konferencji rozpoczął prof. dr hab. Adam Bosiacki (Uniwersytet Warszawski), wygłaszając referat zatytułowany „Racja stanu a etyka polityczna w nowożytnej myśli polityczno-prawnej”. W swym wystąpieniu referent przedstawił zagadnienie racji stanu z punktu widzenia genezy i współczesności oraz w kontekście ewolucji jej pojęcia w odniesieniu do procesu kształtowania się zasad i systemu nowożytnej etyki politycznej. Prelegent wskazał, że bezpośrednim powodem skonstruowanego tematu był widoczny nawet semantycznie związek racji stanu z postulatami racjonalności władzy. W referacie została przeanalizowana koncepcja suwerenności władzy państwowej i suwerenności ludu, podziału władzy i społeczeństwa obywatelskiego. Syntezą było wskazanie tendencji i potrzeby konstytucjonalizacji zasad racji stanu zgodnej z etyką polityczną, także w wyniku tworzenia i stymulacji regulacji przez standardy prawa miękkiego (*soft law*), dobrego rządzenia czy przez działalność orzeczniczą (nie tylko sądów najwyższych szczebli).

Kolejny prelegent, prof. dr hab. Lech Dubel (Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie), przedstawił referat zatytułowany „*Princeps educatus* w myśli Jana z Salisburys”. Wystąpienie to składało się z dwóch części. W pierwszej referent zaprezentował różnorodne znaczenia słowa „racjonalność”, uznając, że na potrzeby referatu bardziej użyteczne będzie słowo „racjonalizacja”. Wskazał również na fakt, iż nawet najbardziej idealistyczne podejścia do problemu władzy mogą być rozwijane racjonalnie. Druga część referatu odnosiła się do idei władzy Jana z Salisburys, będącej wyrazem toczącego się w średniowieczu sporu o prymat pomiędzy Cesarstwem a papieżstwem. Prelegent wykazał, iż prezentujący podejście papalistyczne Jan z Salisburys głosił postulat posiadania przez władcę (księcia) odpowiedniego wykształcenia pomocnego w systematycznym studiowaniu nakazów Bożego Prawa. Profesor ponadto zwrócił uwagę na silną pozycję kleru, do którego rad powinien według Jana z Salisburys stosować się władca. Wystąpienie zakończyło przedstawienie szeregu elementów racjonalizacji władzy, które w myśli Jana z Salisburys miały zapobiec przerodzeniu się władzy księcia we władzę tyraniczną.

Trzecie wystąpienie, wygłoszone przez dr Agatę Grudzińską (Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie) nosiło tytuł „More w kibucu. Racjonalność dwóch systemów”. Autorka referatu przedstawiła poglądy Tomasza Morusa odnoszące się do kwestii relacji międzyludzkich i wspólnej organizacji społecznej, jaka została ukazana w jego najważniejszym dziele, czyli *Utopii*. Następnie, po zreferowaniu rysu historycznego, ideologicznego i opisanie rzeczywistości izraelskich kibuców, referentka podjęła próbę wykazania relacji i porównania rozwiązań postulowanych przez Morusa w *Utopii* z rzeczywistością kibuców w Izraelu, ze szczególnym uwzględnieniem problematyki własności prywatnej i życia wspólnotowego.

Natalia Czerwińska (Prezes Koła Naukowego Doktryn Politycznych i Prawnych UMCS) zaprezentowała referat pt. „Realizm polityczny w myśli Polibiusza i Niccolo Machiavellego”. W swym wystąpieniu przedstawiła realizm Polibiusza objawiający się w pokorze dla zrozumienia historii i głębokiej znajomości natury ludzkiej. Następnie wykazała związki myśli Polibiusza z doktryną Niccolo Machiavellego, który wzbogacił ją o ukazanie roli państwa i prawa względem ludzi o naturze skłonnej bardziej do grzechu niż uczynków chwalebnych.

Dr Marek Tracz-Tryniecki (Uniwersytet Łódzki) wygłosił referat pt. „Andrzeja Maksymiliana Fredry rady dla sprawujących władzę”. Referent wykazał, iż kwestia racjonalności władzy w myśli Andrzeja Maksymiliana Fredry łączy się nierozzerwalnie z klasycznie rozumianą cnotą roztropności. W wystąpieniu udowodniono, że Fredro łączył ten wymóg z doświadczeniem instytucjonalnym Rzeczypospolitej i wnioskami opartymi na empirycznych obserwacjach natury ludzkiej. Prelegent zwrócił również uwagę na fakt, iż od strony formy literackiej traktaty Fredry przyjmowały często postać zbioru rad dla władców i ich doradców, czym wpisywały się w popularne w XVI i XVII w. trendy. Racjonalizm w myśli Fredry opierał się na próbach wypracowania sztuki skutecznego działania w państwie, obejmującej zwłaszcza sposoby zarządzania oraz współdziałania w przestrzeni publicznej. Wystąpienie zakończył wniosek o racjonalności myśli Fredry poprzez postulowanie przez niego użycia cnoty roztropności w życiu politycznym, co miało być warunkiem wspólnotowo rozumianej wolności oraz niepodległości w relacjach międzynarodowych.

Szesty referat, wygłoszony przez dr. hab. Artura Łuszczynskiego, prof. nadzw. (Uniwersytet Rzeszowski), nosił tytuł „Racjonalizm w czeskiej myśli politycznej i prawnej XIX w.”. W swoim wystąpieniu prelegent skupił się na przedstawieniu czeskiego środowiska tzw. realistów. Ponadto w wybranych fragmentach referent dokonał analizy porównawczej ukazującej, w jaki sposób Polacy i Czesi traktują kategorię realizmu politycznego.

W kolejnym wystąpieniu, pt. „Stronictwo realistów – politycy racjonalni?”, doc. dr Zbigniew Markwart (Uniwersytet Technologiczno-Humanistyczny im. Kazimierza Pułaskiego w Radomiu) przedstawił założenia nurtu myślowego polskich realistów XIX w. Wskazując na racjonalizm myśli stronnictwa realistów, wykazał, iż realisci – podobnie jak konserwatyści galicyjscy – uważali, że nierealne jest odzyskanie niepodległości ani przy pomocy państw zachodnioeuropejskich, ani w wyniku konfliktu między zaborcami, a tym bardziej drogą powstania zbrojnego, które może doprowadzić do fizycznej zagłady narodu. Postulując rozwój narodu polskiego w oparciu o „pracę organiczną” oraz lojalność w stosunku do imperium rosyjskiego, realisci wyrażali błędne przekonanie o możliwości „europeizacji” carskiej Rosji, o czym przekonali się po wstąpieniu na tron cara Mikołaja II (który, podobnie jak inni władcy, dążył do rusyfikacji Narodu Polskiego).

Następnym uczestnikiem konferencji, przedstawicielem Uniwersytetu Rzeszowskiego, dr Marcin Niemczyk, wygłosił referat zatytułowany „Rewizjonizm jako przykład racjonalizacji myśli socjalistycznej”. Główną tezę wystąpienia było dowiedzenie, iż rewizjonizm był próbą racjonalizacji socjalizmu. Autor przedstawił poglądy na rewizjonizm w ujęciu Włodzimierza Lenina, Władysława Gomółki oraz Leszka Kołakowskiego. Kolejne części wystąpienia obejmowały analizę rewizjonizmu w ujęciu historycznym oraz przedstawienie myśli rewizjonistycznej występującej na gruncie polskim, czeskosłowackim i jugosłowiańskim. Wystąpienie zakończyło wskazanie wspólnych cech rewizjonizmu i racjonalności.

Mgr Paweł Lesiński (Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie) zaprezentował referat pt. „Racjonalność państwa w ujęciu Roberta von Mohla”. W wystąpieniu poruszono problem racjonalności roli państwa we wczesnoliberalnej myśli niemieckiej. Referent omówił najpierw rozumienie pojęcia racjonalności w myśli niemieckiej przez oparcie państwa na zasadzie praworządności i sprawności biurokracji, a następnie wykazał podobieństwo postulatów formułowanych w XIX w. przez Roberta von Mohla ze współczesnym pojmowaniem władzy racjonalnej przez doktrynę niemiecką.

Dr Jarosław Kostrubiec (Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie) wystąpił z referatem zatytułowanym „Sprawność administracji jako wyraz postulatu władzy racjonalnej. O reformach administracji rządowej II Rzeczypospolitej w koncepcji Romana Hausnera”. W swoim wystąpieniu przedstawił propozycje reform administracji rządowej postulowanych przez Romana Hausnera (żyjącego w latach 1883–1947 wyższego urzędnika państwowego). Została wykazana teza, iż Hausner jako autor wielu projektów aktów normatywnych w dziedzinie organizacji i funkcjonowania administracji publicznej, łącząc teorię z praktyką, miał realny wpływ na ostateczny kształt ważnych regulacji ustrojowo-prawnych. Prelegent w swoim wystąpieniu przedstawił nie tylko postać przedwojennego wysokiego urzędnika Romana Hausnera, ale również propozycje wysuwanych przez niego reform administracji rządowej. „Sprężysta”, sprawna i decyzyjna administracja miała być zabezpieczeniem państwa przed anarchią i realizacją postulatu racjonalności.

Mgr Łukasz Szymański (Uniwersytet Rzeszowski) wygłosił referat zatytułowany „Desakralizacja władzy”. Referent omówił koncepcje desakralizacji władzy w czasach starożytnych, średniowiecznych oraz kształtowania się nowożytnej koncepcji państwa. Przedstawił ponadto koncepcje licznych myślicieli, którzy nie będąc przeciwnymi religii, chcieli wyraźnego oddzielenia sfery państwowej od religijnej.

Obrady zamknęła dr hab. Małgorzata Łuszczynska, prof. nadzw. (Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie), która wystąpiła z referatem pt. „Umowa społeczna jako przejaw racjonalności”. Referentka wskazała, że konstrukcja umowy społecznej na trwałe wpisała się w sposób myślenia o społeczeństwie

i zasady nim rządzące. Przeanalizowała ewolucję idei umowy społecznej, jej korelację z prawem zobowiązań oraz wewnętrzne zróżnicowanie z uwagi na przedmiot kontraktu. Prelegentka wskazała następnie, że umowa społeczna leży u podstaw instytucji społeczeństwa obywatelskiego, nieposłuszeństwa cywilnego oraz bezpośrednio prowadzi do wykształcenia samorządności i samoorganizacji życia społecznego.